

Año LVII. urtea

140 - 2025

Uztaila-abendua

Julio-diciembre

FONTES LINGVÆ VASCONVM STVDIA ET DOCUMENTA

SEPARATA

Intimitatearen idazketa
Miren Agur Meaberen
Kristalezko begi bat
liburuan

Elena Olave Duñabeitia

Sumario / Aurkibidea

Fontes Linguae Vasconum. Studia et Documenta

Año LVII. urtea - N.º 140. zk. - 2025

Uztaila-abendua / Julio-diciembre

ARTIKULUAK / ARTÍCULOS / ARTICLES

Eguraldiaz mintzatzea, kultur jarduera Kepa Diéguez Barahona	229
Exploring lexical diversity in Basque news: original vs. machine-translated texts Amaia Solaun Martínez, Nora Aranberri Monasterio	273
Mendigatzaren gutunetako <ss>: hautu grafikoaren jatorriaz Leyre Rojo Horrillo	317
Hizkuntza-errutinak: euskarazko ahozko oinarritzko komunikazioan trebatzeko ibilbidea Agurtzane Azpeitia Eizagirre, Olatz Bengoetxea Manterola, Idurre Alonso Amezua	349
Genero-alborapena Elia itzultzaile automatikoan, euskaratik gaztelaniarako norabidean Klara Ceberio Berger, Aitziber Elejalde, Elizabete Manterola Agirrezabalaga, Eneko Sagarzazu Martinez, Zuriñe Sanz-Villar, Naroa Zubillaga Gomez	383
Bigarren Hezkuntzan eskola-hizkuntza garatzeko diziplinarteko diseinu bat: kasu-azterketa bat Oihana Leonet, Olatz Lucas, Ane Lamarka	405
Intimitatearen idazketa Miren Agur Meaberen <i>Kristalezko begi bat</i> liburuan Elena Olave Duñabeitia	433
Hizkera-mailaren araberrako ahoskera-aldakortasuna: euskara ikasteko modua aztergai Irati Urreta Elizegi	451
Karmele Erraztiren iturriak euskal emakume-eredua eta olerkarien genealogia femeninoa eraikitzeko Enara San Juan Manso	479

Sumario / Aurkibidea

Euskarazko alfabetatze goiztiarra: dispositibo didaktikoen ezaugarritzea eta sailkapena Diego Egizabal Ollokiegi, Agurtzane Azpeitia Eizagirre, Arantza Ozaeta Elorza	505
--	-----

VARIA

<i>In memoriam.</i> Koldo Artola Kortajarena (1938 – 2025) Ekaitz Santazilia	543
---	-----

Idazlanak aurkezteko arauak / Normas para la presentación de originales / Rules for the submission of originals	551
--	-----

Intimitatearen idazketa Miren Agur Meaberen *Kristalezko begi bat* liburuan

Escribir la intimidad en *Un ojo de cristal* de Miren Agur Meabe

The writing of intimacy in *A glass eye* by Miren Agur Meabe

Elena Olave Duñabeitia
Euskal Herriko Unibertsitatea UPV/EHU
elenamercedes.olave@ehu.eus
<https://orcid.org/0009-0006-2099-2117>

DOI: <https://doi.org/10.35462/flv140.7>

Lan hau UPV/EHUREN Ikertzaileak Prestatzeko Kontratuaren (PIF/23) finantzazioari esker egin da.

Jasotze data: 2025/03/26. Behin-behineko onartze data: 2025/05/15. Behin betiko onartze data: 2025/11/03.

Lan hau Creative Commons Aitortu-EzKomertziala 4.0 Nazioartekoa lizentzia baten mende dago.

LABURPENA

Artikulu honek kritika feministak eta genero-ikasketetatik intimitatearen kontzeptuari eta hari lotutako literaturari egindako ekarpen teorikoetan oinarrituta, intimitatearen idazketarako hurbilpen bat proposatzen du, kronotopo intimoak analisi elementu gisa baliaturik. Hori horrela, kronotopo intimoa Miren Agur Meaberen *Kristalezko begi bat* (2013) liburua lantzeko abiapuntuetako bat izango da, horren bitartez intimitatearen idazketa nola eraikitzen den eta intimitateak publikotasunarekin zein harreman duen aztertzeko.

Gako hitzak: idazketa; intimitatea; kronotopoa; genero-ikasketak; feminismoa.

RESUMEN

Este artículo propone una aproximación a la escritura de la intimidad a partir de las críticas feministas y las aportaciones teóricas desde los estudios de género a la noción de intimidad y a la literatura relacionada con dicho concepto, utilizando el cronotopo íntimo como elementos de análisis. Así, el cronotopo íntimo será uno de los puntos de partida para analizar el libro *Un ojo de cristal* (2013), de Miren Agur Meabe, mediante el que profundizar en cómo se construye la escritura de la intimidad y en cómo se relaciona la intimidad con lo público.

Palabras clave: escritura; intimidad; cronotopo; estudios de género; feminismo.

ABSTRACT

This article proposes an approach to writing intimacy based on feminist critiques and theoretical contributions from gender studies to the notion of intimacy and the literature related to this concept, using the intimate chronotope as an analytical tool. Thus, the intimate chronotope will serve as one of the starting points for analyzing the book *A glass eye* (2013) by Miren Agur Meabe, in order to explore how the writing of intimacy is constructed and how intimacy relates to the public.

Keywords: writing; intimacy; chronotope; gender studies; feminism.

1. SARRERA. 2. MIREN AGUR MEABE ETA KRISTALEZKO BEGI BAT. 3. INTIMITATEAREN HARIRA. 4. ANALISIA: INTIMITATEAREN IDAZKETA ETA KRONOTOPO INTIMOA. 5. ONDORIOAK. 6. ERREFERENTZIAK.

1. SARRERA

Lan honek, Miren Agur Meaberen *Kristalezko begi bat* (2013) liburua oinarri hartuta, intimitatearen idazketaz hausnartzea du helburu. Intimitatearen idazketa deritzogunaz jarduteko ezinbestekoa da XX. mendetik aurrera intimitatearen inguruan egindako hausnarketa teorikoak birpasatzea, hainbat baitira intimitatea ulertzeko edo definitzeko egindako saiakera teorikoak. Izan ere, intimitatea esfera, espazio, bizitza pribatuaren baliokidetzat ulertu izan da, eta, horregatik, partekaezina edo publiko bilakatzean desagertzen den zerbait bezala definitu. Beraz, eztabaida teoriko horretan kokatu ahal izateko, lan honetan, besteak beste, José Luis Pardo (1996) eta Leonor Arfuch (2005) pentsalarien ildo jarraitzea proposatzen dut, batez ere, pribatutasuna, intimitatea eta bi esfera horien arteko ezberdintasunak eta berezkotasunak zehaztu, ulertu eta landu ahal izateko. Bestalde, bi autore horiek azpimarratzen duten ideia bat ezinbestekoa izango da jarraian egingo dugun azterketan: intimitatea esperientzia aurrelinguistikoa izanagatik ere, berorren kontakizunean bilakatzen da egiazko eta hautemangarri. Ideia horri helduta, lan honen helburuetako bat eraikuntza narratibo hori nola gertatzen den aztertzea izango da. Horretarako, Leonor Arfuchek garatutako kronotopo intimoaren nozioaz baliatuko naiz, Meaberen liburuan denbora eta espazio intimoen nolakotasuna, eta horiek intimitatearen idazketa nola eraikitzen duten aztertzeko.

Azken urteetan, zenbait lan akademikok Meaberen *Kristalezko begi bat* liburua aztertu dute. Aipatzea komeni den horietako bat Meri Torrasen «Cuando el cuerpo de la autora traza la poética emocional del corpus. *Un ojo de cristal*, de Miren Agur Meabe» (2019) liburu-atala da. Bertan, afektuen teorian oinarriturik, Torrasek afektuak gorputzeko moduak kontakizun literarioa eta autore-narratzailearen subjektibitatea nola

baldintzatzen dituen aztertu izan du. Bestalde, Ibon Egañaren «Egiletasuna eta gorputza kritika feministaren argitan: Miren Agur Meaberen *Kristalezko begi bat* nobelaren irakurketa bat» artikulua aipatu beharra dago (2021), non kritika feministan oinarrituta, autoreak nobelan egiletasuna gorpuzteko duen era aztertzen baita, liburuaren alderdi testuala zein testuinguru soziala kontuan hartuta. Marta Pascua Canelok ere generoa eta egiletasunaren arteko harremanari buruz hausnartzen du «Mujeres a la vista: género e inscripción autorial en *Un ojo de cristal*, de Miren Agur Meabe» (2021) artikuluan. Aipatutako lan horiek egiletza, gorputza eta genero-irakurketetan jartzen dute arreta, gehien bat. Horregatik, aurreko lan horiek egindako proposamenak baliatu eta kontuan hartuko baditut ere, artikulua honek *Kristalezko begi bat* liburuari heltzeko bestelako ikerketa-ildo bat proposatzen du; zehazki, intimitatea eta idazketaren arteko bidegurutzeetan sakontzeko.

Azterketari heldu aurretik, lehen atalean Meaberen lanaz esandakoak eta egindako irakurketak aipatuko ditut. Bigarrenean, intimitateri buruzko eztabaida teorikoen inguruko zertzeladak emango ditut; bereziki, intimitatea, sorkuntza eta subjektibitatearen arteko loturei erreparatuko diet. Hirugarren atala *Kristalezko begi baten* azterketak osatuko du, kronotopo intimoan (Arfuch, 2005) oinarrituta, eta, bukatzeko, ondorioek eta bibliografiak itxiko dute artikulua.

2. MIREN AGUR MEABE ETA KRISTALEZKO BEGI BAT

Miren Agur Meabek 1980ko hamarkada bukaeratik ibilbide literario nabarmena izan duen arren, 2000. urtera arte –*Azalaren kodea* (Susa) poesia-liburuarekin– ez zuen jaso «errekonoizimendu eta zilegitasun literario androzentrikoa» (Egaña, 2021, 16. or.) eta euskal literaturako zirkuitu estandarrerako sarbidea (Rodríguez, 2019, 56. or.). Handik hamahiru urtera, 2013an, argitaratu zuen Meabek *Kristalezko begi bat* liburua, zeinak hainbat eztabaida literario sortu zituen garaiko euskal literaturako panoraman. Eztabaida-giroaren arrazoietakoa bat izan zen autoreak bere bizi-esperientzia, «bere intimitatea», literatura egiteko baliatu izana. Batzuek bizitza ez aski interesgarria –edo hura kontatzeko forman hanka sartu izana–, fikzio-gabezia eta lirismo gehiegi leporatu zioten Meaberi (Zaldua, 2013), emakumezko batek egindako kontakizun sentimentalak fikzioaren ukazioa berezkoa balu bezala. Beste batzuek, aldiz, itun narratiboa hautsi izana leporatu zioten, horrelakoak aipatuz: «autoimitazioa aldarrikatzea apur bat tranpa iruditzen zait [...] liburuarekin batera egilearen biluzi desplegable bat erregalatzea bezalakoa [...]. Terapia ariketa baten antza hartu diot» (Morales, 2013). Baieztapen horiek ez dute harridurarik sortzen euskal literatura-sistema txikian, Lorea Azpeitiak *Autofikzioa euskal literaturan* gradu-amaierako lanean (2016, 13. or.) azaldu bezala, gure testuinguruak autoreen biografia ezagutzea errazten baitu, eta horrek erabat baldintzatzen du autofikzioa idatzi edo irakurtzerako garaian. Halere, gerora aipatuko dudana bezala autofikzioaren inguruko polemika edo eztabaida beste literatura-esparru handiagotan ere gertatzen da, eta, hortaz, ondoriozta dezakegu badirela beste arrazoi batzuk autofikzioa gutxietsi edo arbuiaitzeko. Ez da lan honen helburua ur horietan murgiltzea, baina interesgarria da iritzi horietako batzuk hemen aipatzea.

Kristalezko begi bat liburuaren aurkezpenean Meabek bere obra sailkatzeko zailtasunak helarazi zituen, baina, baita hura «auto-imitazio» gisa definitu ere. Izan ere, errealitatearen errepresentazio bat da liburua ontzen duen kontakizuna, hau da, errealitate ezinbestean fikzionatua. Zentzu horretan, gakoa ez da errealitatearekiko leialtasuna, baizik eta mimesia. Hala ere, urte berean egindako elkarrizketa batean aipatzen du liburua «nobela» deitu zutela «arrazoi praktikoengatik [...] baina hurbilago dago egunerokoaren generotik» (Meabe, 2013). Aipu hori bereziki interesgarria da, aurre-rago argudiatuko dudana bezala, agerian uzten baitu egileak, liburuaren forma hautatzerakoan, intimitearen idazketari hobe egokitzen zaion forma hautatu zuela era kontziente batean. Elkarrizketa horretan aipatzen dituen hitzetan igar daiteke hori:

[...] genero horrek erreparoa ematen du, muzin egiten zaio, «niaren idazketa»-ren eremua delako, eremu arriskutsua, edukiaren eta adierazmoldearen arteko uztarketa ez bada ganoraz egiten. Izan ere, koadernoak, edo egunerokoak, artxibategi handi baten modukoa da, berez funtzio ez-literario batzuk dituen; esaterako, deskarga emozionala bideratzea, oroimena bermatzea, hausnarketak ordenatzea... Baina badu funtzio literarioa ere, estilo ariketa bat den neurrian eta egituratzeko plan bat eskatzen duenez gero (Meabe, 2013).

Hitz horiek erabat lotuta daude Meabek berak Eider Rodriguezek plazaratutako *Idazleen gorputzak: egiletasuna ezbaian literaturaren joko zelaian* (2019) saiakeran egiten duen hausnarketa batekin:

Esparru guztietan emakumezkoek beren dohainak demostratu behar dituzte gizonezkoek baino neurri handiagoan. Premisa horretatik abiatuta... Literaturan ere gauza diferenteak eskatzen zaizkie... Pentsatzen dut emakumeoi eskatzen zaigula, eta hori onerako da, emakume pertsonaiak jartzea istorioen erdigunean. Eskatzen zaigu baita ere geure barne mundua zintzotasunez konpartitzea... Horrek ez du esan nahi kontatzen duguna egia autobiografikoa denik... Bestalde, ni pertsonaletik ni kolektibora zurbia egitea, hori ere baloratzen dela uste dut. Eta estereotipoen kontra doazen aholtsak sortzea. Gizonezkoen kasuan, esango nuke ez zaiola hainbeste garrantzi ematen ni biografikoa eta ni narratiboa berdina izateari. Izan ere, emakumezkoek idatzitako literaturaren kasuan "bera da" pentsatzen du irakurleak; gizonezkoen kasuan ez da automatikoki egiten (62. or.).

Beraz, ez da ausazkoa Meabek jarrera horri erreferentzia egitea, hau da, emakumezkoen literaturan «ni biografikoa» eta «ni narratiboa» berdina diren uste orokortuari. Suposizio horrek Meaberen lanaren irakurketa, kritika eta interpretazioa baldintzatu izan du. Izan ere, irakurketa- eta interpretazio-modu hori hertsiki lotuta dago XX. mendetik aurrera ezarritako dikotomia batekin, zeinak fikzioa gizontasunarekin eta niaren literatura femeninitasunarekin lotu izan duen. Bada, emakumezkoen, disidentzia sexualen, beltzen, indigenen eta subjektu subalternoen literaturan pertsonalegitzat eta konfesionaltzat hartutako edukia ez da modu berean izendatu gizonezkoen literaturaren kasuan (Russ, 2018, 72. or.). «Edukiaren bi aurpegi-tranpa» izendatu zuen Joannna Russek gertaera hori, esperientzia batzuk beste batzuk baino garrantzitsuagoak kontsideratzearen ondorio. Hala, gai eta formatu

batzuk unibertsalak, objektiboak, eredugarriak eta kanon baten baitan kabitzen diren bitartean, beste batzuk txikikeriak, salbuespenak, immoralak, lotsagarriak edo genealogia gabekoak dira (89.-90. or.). Hori guztia kontuan hartuta, hurrengo atalean intimitatearen genero irakurketan sakonduko dut.

Hortaz, *Kristalezko begi bat* argitaratzean, pentsa dezakegu Meabek paratestuari garrantzia eman ziola eta autoimitazio gisa definitu zuela liburua, kontziente zelako «intimista», «konfesional» edo «autofikzio» kategoriek euskal literatura-sisteman zuten kutsu ezkorraz. Jarrera arbuiztaile horren adibide da 2014an, liburua argitaratu eta urte batera, Iban Zalduak idatzi zuen *Autofikzioaren kontrako manifestua* (2014), non «selfearen literaturaren tirania» salatu eta autofikzioaren kontrako alegatua egin zuen. Hala eta guztiz ere, agerikoa da Meabek intimitatearen idazketari lekua egin nahi izan diola bere lanean; ez soilik bere literaturan, baizik eta euskal literaturaren argazki orokorrean ere.

3. INTIMITATEAREN HARIRA

Sarreran aipatu dudan bezala, intimitatea definitzeko hainbat jarrera eta ildo teoriko topa ditzakegu. Aipagarria da horretarako Carlos Castilla del Pinok koordinatutako *De la intimidación* (1989) liburua, non kontzeptu abstraktu hori lurreratzeko zenbait saia-kera eta proposamen biltzen diren, marko filosofiko, soziologiko edo historiko desberdinetatik landuak, batez ere, Europako testuinguruari begira. Lan horretan badaude intimitatea asmakizun moderno eta liberalizat ulertzen dutenak, eta, hortaz, intimitateak espazio pribatuaren beharra duela aldarrikatzen dutenak. Badira uste dutenak intimitatea bizitza pribatu modernoaren ondorioz sortu zela, baina, hala ere, esfera bakoitzak –publiko, pribatu eta intimoak– bere berezitasunak eta berezko definizioa duela adierazten dutenak (Camps, 1989, 60.-61. or.). Bestalde, badira *privacy*a eta intimitatea bereizten dituztenak, intimitatea «barne-munduarekin lotuz» eta ez esfera pribatua edo liberalismo ekonomiko eta politikoarekin (Bejar, 1989, 45. or.). Azken ideia hori da lan honetan baliatuko dudana intimitatea definitzeko, horri tiraka errazago uler dezakegulako intimitatea gizarte aurre-modernoetan eta bestelako gizarte egituradun komunitateetan ere existitzen dela. Halaber, ideia horrek balio digu intimitatea banakotasunarekin bainoago, publiko eta kolektiboarekin elkarreraginean ulertzeko, eta, zentzu horretan, intimitatearen politizazioaz jarduteko.

Bada, testu honetan intimitateari erreferentzia egitean, ez dut hura ulertu esfera pribatura soilik lotutako nozio gisa. Izan ere, bi kontzeptu horiek faltsuki elkarrekin lotu badituzte ere, intimitatea eta pribatutasuna ez dira gauza bera. Hala ere, bi nozio horiek nahasteko tendentziak «intimo» hitzaren hutsaltzea eragin du (Pardo, 1996, 23. or.). Jakina da intimitateak bere zentzu modernoaren erreforma protestantearekin lortu zuela, zentzu moderno horren gorenaren liberalismoarekin batera heldu zelarik (Bejar, 1988, 16. or.). Hori horrela, gaur egun mendebaldeko iruditeria kolektiboan intimitatez ulertzen dena XVIII. mendeko Europan sortu zen, esfera pribatu burgesa eta subjektibotasun modernoaren finkatu zirenean (Arfuch, 2005, 240. or.). Momentu horretatik aurrera, beraz, intimitatea modernitatearen berezko balioek definitu dute: indibidualismoa, jabetzan oinarritutako askatasuna eta arrazoien gorespina. Gauzak horrela, intimitate modernoaren pribatuaren eta

publikoaren arteko bereizketa artifizialean oinarritzen da, zeinak publikoa eta pribatua erabat kontrajarritako eta elkarrengandik bereizitako esferatzat jotzen baititu. Banaketa horrek lagundu zuen berresten esfera pribatua, burgesa eta legegilea, hura pribatutasuna, familia-unitatea, jabetza pribatua eta indibidualismoa bezalako nozioei loturik. Pribatutasunaren sorrerak, aldi berean, oinarri liberaleko sentimendu berriak sortu zituen eta bizitza publikoaren, sozialaren eta partekatuen gainbehera eragin.

Zentzu horretan, «intimoa» ez da soilik etxeko espazioari, jabetza pribatuari eta haren transakzioari lotutako kategoria bat. Beraz, garrantzitsua da berriz ere azpimarratzea intimitatea pribatutasunaren ideiatik eta intimitate moderno eta burgesaren sorrera baino aurretik existitzen zela eta, gaur egun ere, halaxe existitzen dela, esfera pribatutik publikora joan-etorrian.

Esfera publiko, pribatu eta intimoak haien berezko ezaugarriak eta existitzeko moduak dituzte. Hala ere, bakardadearen, pribatutasunaren eta intimitatearen arteko lotura bortxatuak intimitatea esfera pribatuan soilik ager daitekeenaren ustea sortu du, eta, horregatik, gaizki ikusi eta moralki epaitu da intimitatea erakutsi edo partekatzea (Pardo, 1996, 140. or.). Azken ideia horrek intimitatea idazteari egindako epaiketa eta kritika moralak azalduko lituzke, hein handi batean.

Aurreko gogoetak kontuan hartuta, artikulua honetan ez da intimitatea esfera publikotik bereizita ulertuko, ezta bere baitan existitzeko pribatutasunaren beharra duen zerbait bezala ere. Izan ere, intimitatea berezko espazio eta denborak dituen nozioa litzateke, eta, ondorioz, esfera pribatu zein publikoan ager daiteke. Bada, sarreran adierazi dudan bezala, intimitatea esperientzia aurrelinguistikoa denez, berorren narrazioan, kontaketa agertzen da. Hau da, intimitatea kontakizunarekin lotuta legoke, eta, ondorioz, artearekin (Pardo, 1996, 30. or.).

Edonola ere, bada aurretik aipatutako autore gehienek aipatzen duten ezaugarri komun bat: sekretua. Uler dezakegu intimitatea sekretua agertzeko baldintza proposak sortzen dituen espazio eta denbora gisa. Sekretua barnekoarekin, ikusten ez denarekin, lot daiteke, pentsamendu eta emozioen munduarekin, baina ez horregatik indibidualismoarekin. Izan ere, autobiografiak edo niaren idazketak arbuiaitzeko falazia nagusietako bat da horiek ustez nartzisismoa eta indibidualismoarekin duten harremana. Alabaina, intimitatearen idazketa osatzen duten pentsamendu eta sentimenduek subjektibitatearen eraikuntzarekin lotura estua duten arren, subjektibitate hori ez da soilik banakotasunarekin lotu behar, hura partekatutako testuinguru historiko, politiko, ekonomiko eta kultural batek baldintzatuta eraikitzen baita. Beraz, barnekoa kanpokoaren baldintzapean modelatzen eta eraikitzen da. Hau da, intimitatea norberarena bezain kolektiboa da, pertsonala bezain soziala.

Aurreko esaldi horri helduta, Meaberen lana aurkeztean agertu den ideia bati helduko diot berriz: intimitatearen genero-irakurketa. «Intimismoa eta sentimenduak» du izenburu Laura Mintegik 1987an *Jakin* aldizkarirako idatzitako «Emakume-literatura: zer da eta zertan da» artikuluko ataletako batek. Emakumea eta literaturari buruzko testu horretan bi hitz horien arteko loturaz mintzo da Mintegi, intimitatearen

genero-irakurketari erreparatuz. Mintegik azaltzen du emakumeek esperientzia komun batzuk izateak ez duela esan nahi emakume guztiek sortutako lanak berdinak direnik, komunitate oso batek ez baitu zertan bizipen, estilo edo eduki bera partekatu behar. Gainera, XX. mendea barnerantz zuzendutako literaturaren testuingurutzat jotzen du, «literatura intimista»-rena. Hori horrela, Mintegiren ustez, XX. mendeko panorama orokorrean literatura intimista egiten baldin bazen, ez da harritzekoa emakume idazleak ere horretan aritu izana (1987, 10.-11. or.). Beraz, Mintegik intimitatearen idazketaren genero-irakurketari egiten dio erreferentzia –zeharka bada ere–, Russek bezala (2018), edukiaren bi aurpegiko tranpan erreparaturik. Aurretik aipatu dudak bezala, euskal literaturan «intimista» terminoa emakumeen literatura-lanak gutxiesteko kategoria gisa erabili izan da, eta horren salaketa egin dute, besteak beste, Itxaro Bordak «Intimitatea zartagailu» artikuluan (2013) edo Amaia Lasak *Jakin* aldizkarirako Amaioa Gurrutxagak (2022) egindako elkarrizketan.

Sentimenduekin lotura duten edo intimotzat hartutako edukiak ez dira modu berean irakurtzen gizonezko egileen edo «besteen» literaturan. Ibon Egaña era argian azaltzen du kontu hori, literatura-kritikak iritzi eta irakurketa horietan izan duen eragina aztertzean (Egaña, 2014). Izan ere, Egaña, besteak beste, Andreas Huyssen (1986) hipotesia berreskuratzen du azaltzeko XIX. mendetik aurrera modernismoak eta haren literaturak masa kulturaren aurkaritzan definitu zuela bere burua, eta, ondorioz, eguneroko bizitza eta sentimenduekiko distantziak markatu zuela haren definizioa. Hala, gizon zuriaren literatura moderno, kanoniko eta ustez unibertsal horren negatiboa besetasunaren literaturak osatuko luke eta, pentsamendu dikotomiko horri jarraiki, intimistatzat hartutako besteen literatura kontrajarriko litzateke unibertsaltzat eta jasotzat hartutako literaturarekin (Huyssen apud Egaña, 2014, 326.-331. or.). Argudio horrek argi eta garbi babesten du Russen (2018, 212. or.) hurrengo baieztapen hau: «publikoa pribatutik aldentzen da, politikoa pertsonaletik, hori guztia irizpide absolutu batzuk inposatzeko. Beltzen, emakumeen, txikanoen arteak beldur ematen du ezbaian jartzen duelako objektibitatearen eta irizpide absolutuen ideia bera».

Bada, literatura modernoaren definizio horrek arestian aipatutako intimitate pribatu, moderno eta burgesaren definizioarekin lotura estua du. Intimitate moderno eta ezinbestean patriarkal horri kontrajarritasuna, lan honetan intimitatea bilakaera publikoa duen kategoria gisa aurkeztuko dut, hau da, politikoa eta sozialarekin harremanetan ulertu beharreko kontzeptutzat (Berlant, 2020). Izan ere, Maria Teresa Luna C.-ren (2007) hipotesia berreskuratuz, intimitatea ez da soilik garrantzitsua subjektibitate indibidualaren espresio eta garapenerako, intimitateak zuzenean baldintzatzen baititu norbana-koek publikoa bizitzeko eta subjektu politiko bilakatzeko dituzten moduak.

4. ANALISIA: INTIMITATEAREN IDAZKETA ETA KRONOTOPO INTIMOA

Literatura intimista, auto-imitaziozkoa, autobiografikoa, autofikziozkoa, konfensionala... XX. mendetik aurrera izendapen horietako asko era nahasian erabilitako etiketak izan dira, besteak beste, «nia»-ren esplorazioarekin lotutako idazketak edota literatura-lanak aztertu eta kategorizatzeke. Lan honetan ez dut sakonduko

autofikzio, autobiografia edota bestelako etiketa batzuen arteko diferentzia edo definizio-eztabaidetan, taxonomiaren kontuan sakontzeko Manuel Albercaren *El pacto ambiguo: de la novela autobiográfica a la autoficción* (2007), Ana Casasen *El yo fabulado: nuevas aproximaciones teóricas a la autoficción* (2014) edo Vera Tororen “Soy simultáneo”: *El concepto poetológico de la autoficción en la narrativa hispánica* (2017) liburuek agertzen dituzten ikerketak interesgarriak izanik. Azterketa honen kasuan, ordea, autofikzioaz edo nia-ren literaturaz baino, intimitearen idazketaz arituko gara. Zergatik? Intimitearen idazketa «literatura intimista» deitu izan denaz bereizi nahi dudalako, eta, horretarako, genero baten edo bestearen epaian eta sailkapen metodoan oinarritu beharrean, intimiteak testuan (forman zein edukian) gorpuzteko modu posibleetan jarriko dut arreta. Hortaz, literatura-lanetan intimiteak izan ditzakeen arkitektura-motak eta eraikuntza-elementuetan zentratuko naiz, Ernauxen (2024, 61. or.) gogoetei jarraiki, intimitearen idazketaz jarduteko zentrala baita formaren afera –eta ez «genero» hitzarena–, zeina edukiaz bereizezina den.

Gauzak horrela, literatura intimoaz arituko ez banaiz ere, baliteke hurrengo lerroetan harekin lotutako zenbait ideia agertzea. Izan ere, esaterako, Lejeunek (1991, 49. or.) «El pacto autobiográfico» funtsezko testuan memoriak, egunerokoak eta saiakerak literatura intimoari lotutako testu-motatzat hartzen ditu, eta azterketa honetan ere, formari erreparatzerako orduan, memoriak eta egunerokoak intimitearen idazketarekin harremanetan ulertu ditut.

Intimitearen idazketa aztertzeko «kronotopo intimo»-en analisisan jarri dut arreta. Arfuchek *Pensar este tiempo: espacios, afectos, pertenencias* (2005) liburuko «Cronotopías de la intimidad» atalean garatzen du kontzeptu hori, zeina Mijai Bajtinen (1989) kronotopo kontzeptuan oinarritzen baita. Literalki *denbora-espazioa* esan nahi duen berba horrek literaturak asimilaturiko denbora-espazio harremanen korrelazioari egiten dio erreferentzia. Hala, kronotopoa espazioa, denbora eta afektibitatea barnebiltzen dituen kontzeptua da eta lan artistikoaren forma eta edukia determinatzen ditu. Izan ere, ikuspuntu baloratibo eta emotibo batetik eraikitako denbora-espazioak kontakizunaren funtsezko oinarria dira (Bajtin, 237.-393. or.), zentzua ematen baitiete ekintza, egoera eta pertsonaiei. Intimitearen kronotopoei dagokienez, Arfuchek (2005, 254.-260. or.) aipatzen du hainbat kronotopo intimo existitu daitezkeela, baina badirela eszena, objektu edo idazteko egitura batzuk (etxearekin, identitatearekin, subjektibitatearekin edo memoriarekin lotura dutenak) sinbolikoki intimitearen espazio, denbora eta afektuen agerpena ahalbidetzen dutenak, hori gertatzeko erabilitako lengoia artistikoa edozein dela.

Hannah Arendten gogoetei jarraiki, pribatutasunak ez bezala, intimiteak ez duenez munduan espazio ukigarririk, kontakizun literarioa proposatzen da intimitea gorpuzteko espazio eta denbora material gisa, transfigurazio artistikoa izanik intimitearen agerpen modu ohikoena, eta, era berean, bere errealtatearen baieztapena (Arendt, 2021, 50. or., 60. or.). Hala, sentimenduekin gertatzen den antzera, intimitea adierazpenaren aurretik existitzen bada ere, haren inguruko kontzientzia bere efektuetan eta ondorioetan gertatzen da (Ahmed, 2015, 40. or.). Hau da, kontatzen denean da.

Barnera edo kanporako kontakizuna, baina kontaketa funtsean. Hortaz, intimitatearen existentzia berorren idazketak bermatuko luke –hein handi batean–, zeina formalki kronotopo intimoek eta eduki aldetik afektuek osatuko luketen.

Jarraian azalduko dudan moduan, kontakizuna ezinbestekoa da intimitateari kontingentzia emateko, kasu honetan, idazketaren bitartez. Hipotesi hori lurreratzeko, jarraian aztertuko dut nola eraikitzen den intimitatearen idazketa *Kristalezko begi bat* liburuan. Horretarako, elementu batzuk hautatuko ditut kronotopo intimoen nolakotasuna definitu eta aztertu ahal izateko, hau da, ulertzeko denborak, espazioak eta afektuek zein harreman duten eta elkarren arteko loturak nola bermatzen duen intimitatearen agerpena eta idazketa.

Liburuko espazioaren egituratzeari dagokionez, besteak beste, bi ikuspuntutatik azter daiteke. Alde batetik, liburuaren espazioa bera har dezakegu autore-narratzaileak bere burua eraikitzeko espaziotzat, eta, beste alde batetik, kontakizunaren baitan agertzen diren espazio eta lokalizazioak. Bigarren ildo horri dagokionez, hor ere bi espazio mota bereizi beharko genituzke: orainaldian agertzen direnak eta iraganeakoak. Izan ere, bereizgarria da orainaldian idazten dela Landetako etxean eta horrekin lotutako espazioetan. Bestalde, oroitzapenekin korapilatutako lokalizazioetan iraganean idazten da. Bi denborazkotasun horiek pasarte batetik bestera aldatuz doaz, tartekatuz, eta horien arteko harilkatzeak memoriaren errelatoekin antzekotasunak dituen kontakizun bat sortzen du.

Denbora, beraz, espazioaren nolakotasunarekin erabat loturik legoke, baina baita afektuekin ere. Liburuan oraina, iragana eta etorkizuneko denborak erabat nahasten diren arren, badira data batzuk kontakizuna marko tenporal baten baitan kokatzen dutenak. Esaterako, «Urriaren 7a» pasarte, «Gutuna» pasarteko hasierako marka («Vieux Boucau, 2011ko urriaren 14a»), Kukutza utzaraztea, ETAk borroka armatua uztea «urriaren 20an» zein liburu bukaeran ageri den denbora-aipu zehatza, liburu osoaren kronotopoa markatzen duena: «Vieux Boucau, 2011ko irailaren 9tik azaroaren 22ra bitartean» (Meabe, 2013, 159. or.). Oro har, liburuko denbora orainaldi introspektibo batetik memoriatzko lehenaldi batera doa, erabat subjektiboa eta emozionala dena. Izan ere, denbora intimoa zaila da kuantifikatzen edo kualifikatzen, bizi duen subjektuaren esperientziarekin lotua baitago ezinbestean (Pardo, 1996, 175. or.). Horregatik, objektiboki txikia eta laburra izan daitekeen egoera bat kontakizunean nahi beste hedatu eta zabaldu daiteke.

Gauzak horrela, aipatu beharreko aurreneko kronotopo intimoa autore-narratzaileak idazteko baliatutako espazioa da: *Le rayon vert* etxea. Izan ere, hasieran aipatzen da Landetara, Vieux-Bocauxera, egindako ihesaldi bati esker idatzi dela liburua «Etxe bat utzi didate Landetan. [...] Oraingoan isilka, irailaren hasieretan, arduretatik ihesi aldi baterako» (15.-16. or.). Vieux-Bocauxeko etxea eta bertako txoko eta objektuak izango dira liburu honetan intimitatearen idazketarako elementu sinboliko garrantzitsuetako batzuk. Etxeaz gain, ohea, logela, lorategia eta baratzea, hondartza, kristalezko begia, edota ametsak ere aipa ditzakegu, eta elementu horietako bakoitza espazio-denbora-afektu harreman batek eraikitzen du.

Bada, liburuko kronotopo intimoetako bat etxea da. Alde batetik, Landetako etxea, eta, bestetik, memoriatik eratorritako hainbat etxe. Landetako etxea liburuko kronotopo nagusietako bat da, zeinak, orainaldiko idazketarekin lotzen bada ere, iragari buruz hausnartzeko eta idazteko ateak zabaltzen dituen. Aipatu bezala, bi etxe mota bereizi behar ditugu, orainaldikoa eta memoriazkoak. Izan ere, Arfuchi (2005, 260. or.) jarraiki, intimitatea, besteak beste, esfera domestikoaren baitan zein egunerokotasunean topa ditzakegun hainbat elementuren bitartez ager daiteke, batez ere, denbora pausatzen eta identifikazioa edota subjektibitatearen eraikuntzan eragiten dutenetan. Horixe bera ikusiko dugu Meaberen lanean, non esaterako koadernoak, orriak, mahaiak, erlojuak, leihoak, bitxiontziak, oheak, itsasoa edota loreak ageri diren. Horiek guztiak elementu errepikakorrek dira testuan ageri diren deskribapenetan, non autore-narratzaileak bere buruaz, gizonekin dituen harremanez, galeraz, gaixotasunez, maitasunaz eta idazketaz hausnartzen duen. Besteak beste, M.rekin harremana deskribatzen duten eszena gehienak –kontakizuneko gai nagusietako bat, edo, gutxienez, haren gogoeta-motiboetako bat– etxean gertatzen dira: orainaldiko etxean zein memoriazkoetan. Memoriazko logela, ohe, etxe, iratze-habi zein hondartza eszenetan M.ren figura pasioarekin lotzen da, batez ere, eta horrek intimitate sexualarekin lotutako literatura-pasarteak aldizkatzea eragiten du, besteak beste, horrelakoak:

Oldarka egiten genuen lehen saioa (ez dauzkat ahazteko ohearen krakadak lehenbizikoz oheratu ginenean). Eskua pasatzen zidan bizkarretik, goitik behera [...] Gero, zamalkatzean iletik heltzen zidan, leun, tirakadaren bidez nire gerriaren kurbatura doitzeko justu. Izerditan hasten banintzen, putz egiten zidan azalean. Amaitutakoan, musu bat ezker sorbaldan. Goiz partean, esnatzearekin batera, bareago aritzen ginen, ni bere gainean jarrita edo biok alboz. Gero larritu egiten nintzen, instant batez, zer diosal etorriko zen: “Egun on, guapa, ez daukat presarik” edo “Banoa, zeregin asko dut gaur”. Ez nintzen jaikitzen berak alde egin arte. Ohean irauten nuen, izterren artean M.ren esnari eutsiz, edo izarei usnaka, haren usaina barruntatzearen. Animaliena den zerbaitek estekatzen ninduen beragana (54.-55. or.).

Horratik, sexuari aipamena egiten bazaio ere, interpretatu daiteke lerrook liburua-
ren oinarritzko gaiak diren galera eta minari buruzkoak direla. Aipatu beharra dago, emakume autoreen liburuetan sexualitatearekin lotutako eszenak agertzen direnean, maiz kritika heteropatriarkalak erotiko moduan epaitu izan dituela, liburuok bestelako gaiak jorratu eta eleberri erotikoein loturarik ez izan arren (Egaña, 2014).

Bestalde, orainaldian oinazea, mina edota desilusioarekin lotzen da M., batez ere, etxe barneko eta ametsetako kronotopoetan, hurrengo pasarteetan irakur daitekeen eran:

Beste batzuetan mina zorrotza da, ziri bat saihets-hezurren artean aztarrika. Min horrek begiak eta eztarria harrapatzen dizkizu. Negarra dakarren mina izaten da, zeure buruaren errukia pizten dizuna. Esaldia etsiak murduskatzen dituzu, zeure paraderoaz zu zeu hunkitzeraino. Negarra zotin bihurtzen denerako, ohean jesartzen zara, eta geldi egoten sabaiari adi, edo logelako beste edozeri, koadro bati edo auki bati, arnasa baretu arte (2013, 18. or.).

[...] Oroitzapenak tropelan datozkizu aliritzira. Hasieran txera egiten diezu. Burmuinaren opariak dira Urbasako pagadian egindako siesta, Apikaleko terran hartutako bainua, Bardeetako sorbeltzak, M.ren begi berdantzak. Ai, memoria traidorea, beti leku-denboren arroilaren gainetik hegan. Segituan dator sastakoa: "ez duzu sekula hain hurbil izango berriro". [...] Landetan zaude, Le Rayon Vert izeneko etxe batean. Eta mamu bat etorri zaizu bisitan. Haren izena ahoskatzen duzu, mikatz (2013, 34. or.).

Logela eta ohea, beraz, pasioari zein minari lotutako kronotopoak dira, biak ala biak, intimoak eta autore-narratzailearen subjektibitatearekin hertsiki lotuak. Horiekin batera ametsak ere aipatu behar ditugu kronotopo intimo gisa. Izan ere, askotan ageri dira ametsak idazteko abiapuntu edo eszena moduan, izan M.ri buruz edota amari buruz idazteko, non autore-narratzailearen beldurrak edo lotsak iradokitzen dituzten irudiak nabarmentzen diren, bere identitatearen bestelako osagarriekin batera (103. or.).

Lorategia edo baratzea ere aipagarria den beste kronotopo intimo bat da, non autore-narratzaileak barnera begira egoteko denbora eta tokia lortzeaz gain, bere idazketa elikatze elementu sinbolikoekin harremantzen baita (palmondoa, txoriak, belarrak, loreak, katuak...). Elementu hori, besteak beste, Barthesen idazketan ere intimitatearen kronotopotzat irakurri izan da (Arfuch, 2005), ziztada sentikorra eragin lezakeen espazio gisa, ebokaziorako, hausnarketarako eta memoriaren berreraikuntzan eragiteko ahalmena duena. Beraz, liburuan elementu horren presentzia ez da ausazkoa, ezta bere eragina intimitateren idazketan ere, hurrengoko lerroetan antzeman dezakegun moduan:

Baratzera etorri naiz. Utzita dago. Aspaldian ez du inork oinik hemen ipini, eta landare baldresak hedatu dira. [...] Hauxe izan dut, sarritan, ezongi-unadak eramateko bazterra. Ai, Emily Dickinson, zuk bai jakin! [...] Toki hau ez da paradisu galdu bat (hemen eta gaur dago), ez da paisaia bukolikoa (izerdiak bota nituen hibiskoak landatzen eta belar txarrak segatzen, belar txarrik baldin badago), ez da nire sancta sanctoruma (mundutarra da hemen egosten den guztia), ez da klub bat (atea zabalik dago nahi duenarentzat). Bizitzako gertaerak gogorarazten duten momentu iheskorrek begiztatu ditut hemen, adibidez tximeleta kalaren bularrean gordetzen edo mikaren mokoak harra akabatzen. Toki honetan xehetasunei begiratu izan diet, hautu bakoitzaren arrazoiak aintzatetsi ditut, eta horiekin gozatu dut neure arauen arabera: toki honetan idatzi egin izan dut (137.-139. or.).

Hala eta guztiz ere, kronotopo intimoak ez dira esfera domestikora edota pribatura mugatzen, badira esfera publikoan kokaturiko lakuak, hondartzak, ospitaleak... Zentzu horretan, sexuarekin lotutakoak ere aipatu behar dira, zeinak ez baitira esfera pribatura mugatzen. Izan ere, aurrekoarekin kontrastean, irlan, itsasoan kokaturiko intimitate sexuala agertzen duen kronotopoa ere aurkituko dugu, esaterako, *Trompe l'oeil* pasartean, memoria ariketa lez antzeman daitekeena, hizkuntzaren erabilera zuhur eta ia kliniko batekin (ez inondik inora erotikoa):

Bizkor aritu gara. Amaieran musu bat ezker sorbaldan, beti bezala. [...] Kamera baten bidez ikusita bezala gogoratzen dut topaldia, ni neu neure buruari begira, bikoiztuta, eszenan eta eszenatik kanpo aldi berean. Irudi-segida batean laburbildu ahal nuke.

[...] Hauxe da egoera, irlaren arrakala batean: hankak tinko itsas likenez beteriko harri batean, eskuak haitzaren kontra, bularrak dantza zurian bainujantzitik kanpora. Gizonak isuri du. Eguerdiko argiak ezpainak isiotu dizkie ginebrazko lip-gloss batek bezala. Igeri itzuli dira ertzero. Gizonaren hats garratza kriseilu bat da arekak argitzen (127.-128. or.).

Pasarte hori memoria ariketa baten deskripzioa den arren, autore-narratzaileak orainaldian idazten du eta ez lehenaldian. Interesgarria da baliatutako denbora-markak aztertzea, horiek gertakizunarekiko distantzia azpimarratzeko balio baitute, hau da, autore-narratzaileak gertaerarekiko sentitutako hurbiltasuna edo urruntasuna. Zentzu horretan, Annie Ernauxen (2024, 123.-124. or.) ideiei jarraikiz «orainaldi burutua gauzekiko hurbiltasunezko aditz aldia da, denboran eta espazioan. Bizitza eta idazketaren artean dagoen denbora».

Halaber, igar dezakegu nola sexuarekin lotutako intimitatea (erotikoa izan gabe) ez den esfera pribatura murrizten, eta haren publikotasuna kontakizunaren, liburuaren, izaera publikoak indartzen du. Ideia hori Lauren Berlantek «Sexo en público» (1999) testuan azaleratzen dituen gogoetekin lotu daiteke. Izan ere, Berlantek azpimarratzen du kultura eta politika zisheterosexual eta nazionalistek (Estatu Batuetako kasuari begiratzen dio autoreak, bereziki) zenbait espazio eta konbentzionalismotara murriztu dutela intimitatea, «bizitza pertsonala», lana, politika eta esfera publikoaren arteko diferentziak indarturik. Ideologia nazional-kapitalista horren ondorioz, sexua auzi pertsonal eta pribatu lez definitu izan da, sexua kontu publiko eta kolektibo gisa ulertzea eragotzita (Berlant, 1999, 94. or.). Zentzu horretan, pribatutzat definitu nahi izan den praktika sexuala irla eta hondartzaren kronotopoen kokatzean, hura esfera publikoan kokatzen du, izaera publiko hori biderkatzen delarik liburuaren espazioaren baitan gertakizuna kontatzearen ondorioz. Ez nuke esango inondik inora sexua denik liburu honen gai zentralerako bat, baina bada testuan ikusgarritasuna duen gertaera bat, galera, mina edota autore-narratzailearen identitatean eragiten duena. Hortaz, interesgarria da erabaki literario horren aipamena eta hura agertzeko kronotipoei erreparatzea, intimitatearen idazketaren elementuetako bat baita. Izan ere, autore-narratzaileak sexualitate heterosexualari erreferentzia egiten badio ere, publikoki «adin arriskutsuan» kokatzen den pertsonaiaren, fisikoki ez normatiboaren, sexualitateaz aritzeak ondorio politikoak dituela eztaba daezina litzateke.

Horrez gain, aipagarriak dira «Adin arriskutsuaz» (Meabe, 2013, 63. or.) eta «Mamografia batek nola eragin zuen kalearen alegoria» (Meabe, 2013, 68. or.) pasarteak. Izan ere, segidan doazen bi pasarte horiek kolektiboak eta sozialak diren bi esperientzia intimo kontatzen dituzte: menopausiaren eta mamografia bat egitearen esperientziak. Lehenengoan, autore-narratzaileak «iraultza intimo» izendatzen duen sasoian bere gorputzean bizitako aldaketa hormonal, emozional zein fisikoak deskribatzen eta kontatzen ditu. Bigarrenean, mamografiak dakartzan sentrazioak, beldurrak eta ospitaleko giro hotza antzeman ditzakegu. Hala, intimoak eta ustez pribatuak diren gaiak kontakizun literarioaren bidez publiko egin eta kolektibizatzen ditu, horiek politizatze bidea eginez. Izan ere, esperientzia pertsonal horiek –gorputzaren aldaketari, gaixotasunari edo horiek eragindako emozioei lotutakoak– dimentsio soziopolitikoak dute, testuinguru

historiko eta kultural jakin batek baldintzatutako izaera afektiboa baitute. Gauza bera gertatzen da dolua edo galeraren esperientziarekin, zeina liburuaren ardatz nagusietako bat den. Izan ere, doluaren izaera *aldikazkoa* (Barthes, 2025, 82. or.) marrazten du liburuak, gorputz konkretu baten samina eta argialdiak harilkatzen dituzten literatura-txatalekin. Hala, kontakizun literarioaren bitartez antolatu eta kontatzen ditu autore-narratzaileak galeraren bizipenari lotutako emozioak eta gertaerak, zeinak marka indibiduala izan dezaketen arren, esperientzia kolektibo baten berri ematen baitute.

Azkenik, sakondu beharreko beste kronotopo bat egiturari, formari lotuta egongo litza-teke, hau da, liburuaren eraikuntzarako espazio eta denborekin. Izan ere, liburu honetan zaila da bereiztea trama beraren kronotopoak eta hura eraikitzekeo baliaturikoak, bien arteko gainjartzea agerikoa baita. Hau da, zaila da bereizten kontakizuna bera eta kontakizuna eraikitzekeo prozesua, biak harilkatuta ageri baitira eguneroko formatua duen kontakizun batean. Bada, horrelako formatua erabiltzearen hautuak ez dirudi ausazkoa, egunerokoaren egiturak eduki zehatz batzuen agerpena eta idazketa baimentzen baitu, kasu honetan intimitatearekin eta memoriarekin zerikusia duena. Izan ere, liburua eguneroko gisa planteatzeak memoria ariketa bat egitea baimentzen du, lehenaldia, orainaldia eta etorkizuna halabeharrez nahasi egiten baitira formatu horren baitan.

Ez dut hemen egunerokoaren tradizio historiko eta literarioari buruz sakonduko, baina haren definizioari buruzko zertzelada batzuk emango ditut, aztertu beharreko azken espazio-denbora egiturari buruz fundamentuz aritze aldera. Nora Catelliren (2007, 109. or.) ideiak berreskuratuz, egunerokoaren formak eta funtzioak askotari-koak eta kontrajarriak izan daitezke, idealki haren exigentzia formal bakarra sekuen-tzia kronologikoa delarik: egunen, gertaeren harilkatzea. Hala ere, dataren agerpenak baldintzatzen du bereziki egunerokoaren izaera, hura grafikoki agertu edo ez. Hortaz, formari begira, idazketa zatikatuak, daten agerpenak, gutunak, oharak, deskribape-nak –liburuko pasarte batzuen bukaeran autore-narratzaileak aurretik idatzitakoari buruz eginiko iruzkinak edo zuzenketak aipatu daitezke– edota zerrendatzeek eduki intimoa ahalbidetzen dute, besteak beste, emozioen isuriarekin batera.

Hala eta guztiz ere, gure azterketa kasuaren analisisa apropos egin ahal izateko, egu-neroko pertsonalaren eta eguneroko literarioaren arteko bereizketa egin behar da, lehenik eta behin. Izan ere, eguneroko literarioa egunerokoaren praktikatik eratorri-tako testu-mota da, zeinak bere baitan intimo lez definitu daitekeen espazio testuala eraikitzen baitu. Izan ere, eguneroko literarioak agerrarazten duen intimitatea, forma linguistiko oro legez, eraikuntza testuala baino ez da, hots, intimitate literarioa (Luque, 2018, 751.-757. or.). Hori guztiori kontuan hartuta, *Kristalezko begi bat* eguneroko literario gisa definituko ez nukeen arren, badu haren eragin handia. Izan ere, liburu honek eguneroko literarioaren formatik edaten duela esan daiteke, fikziozko narrazioe-tatik edaten duen modu berean.

Aurretik esan dudana bezala, artikulua honen helburua ez da liburuaren generoa zehaz-tea ezta mugatzea ere, baina bai kategoria horien ezaugarriek eskaini ahal dizkiguten erreminta analitikoak erabiltzea. Gauzak horrela, eguneroko literarioa ezaugarritzen duten hautu formalek intimitatearen idazketa elikatzen dutela ondorioztatu dezakegu.

Bada, egunerokoaren kronotopoa testuaren forma zatikatuan, denbora jauzietan, datetan, memoriarekin harremana duen ebokazioan, oroitze ariketetan, zirriborro eta hausnarketa kutsuko oharretan, sentimenduen deskribapenetan zein horien intelektuallizazioan antzeman dezakegu. Halaber, testuak agertzen duen denbora denbora kondentsatu bat da, eta, aldi berean, idazteari esker hedatua. Azken buruan, autore-narratzaileak berak azaltzen duen legez:

Baliteke idazki honi eguneroko intimo baten kutsua hartzea. Horrek baditu bere arriskuak, eta izango ditu bere ondorioak. Ezen eta pertsonaia ere bihurtu naiz orriotan, ezinbestean: ni neu izanik, ez naiz neu erabat (nahita edo nahi gabe). Horra hor, autoimitazioaren mugak eta onurak. Nire beste ni bat sortuz joan da hemen [...] aitorpen biografiko egiazko bezain iruzurtia eraiki dut, hain da meharra gertatuaren eta asmatuaren arteko bana-lerroa [...] pintura bat errealtatearen kopia leiala izanik ere, ez da errealtatea bera. Kristalezko begia ere ez da kristalezkoa (157. or.).

5. ONDORIOAK

Laburbilduz, mendebaldeko modernitatea geroztik intimitatea esfera pribatura murriztu nahi izan bada ere, agerian geratu da intimitateak existitzeko kontakizunaren premia duela, hau da, kontakizunak egiten duela intimitatea hautemangarri eta bertan agertzen dela egiazko. Hortaz, artikuluan zehar argudiatu bezala, intimitatea esfera pribatu zein publikoan ager daiteke, idatzizko kontakizuna izanik agerpen modu horietako bat eta idazketa mota hori kronotopo intimoek osatzen dutelarik, besteak beste.

Honenbestez, Meaberen liburuaren azterketaren bitartez, lan honetan intimitatearen idazketaren nondik norakoak antzeman eta aztertu ditut. Izan ere, lan honen helburu nagusietako bat intimitatearen eraikuntza narratiboaren nolakotasunaz aritzea izan da, denbora, espazio eta afektuen arteko korrelazioak baldintzatutako kronotopo intimoen analisisan oinarrituta. Hala, etxea, hondartzak, ospitaleak, logelak, oheak, ametsak zein lorategiak kronotopo intimo gisa aurkeztu eta aztertu ditut, horiek *Kristalezko begi batean* idazketa intimoa eraikitzeke baliabide gisa aurkeztuz. Alde batetik, argi geratu da, espazioari dagokionez, espazio intimoak esfera publikotik pribatura joan-etorrian ageri direla. Beste alde batetik, denborari dagokionez, ikusi dugu egunerokoaren praktikarekin lotutako orainaldi deskriptiboa eta memoria-ariketarekin lotutako lehenaldia nahasita ageri direla, pasartez pasarte tartekatuta. Bukatzeko, formaren aferari ere heldu diot eta, ondorioztatu, Meabek eguneroko literarioaren ezaugarriak probestu zituela era kontzientean idazketa prozesuan zehar, intimitatearen idazketaren mendeetan. Bestalde, kronotopoak eta horiek gordetako afektuak aztertzeak pertsonalak bezain kolektiboak diren pentsamendu eta emozioez aritzeko aukera eskaini dit, bizipen eta kontakizun intimoek izaera soziala eta publikoa dutela, eta autorearen zein irakurlearen identitate politikoa baldintzatu dezaketela berretsiz.

Artikuluan azpimarratu nahi izan dudana bezala, liburuan intimitatearen kontakizuna eraikitzen duten denbora, espazio eta afektuen arteko harreman dinamikoek eraikitako idazketa ageri da, eta horrek eskaintzen dio izaera intimoa liburuari –eta ez

soilik autoreak ustez bere bizitza kontatzeak–, baina ez horregatik genero intimistara murrizten. Hau da, aurretik esan bezala, artikulua honen helburua ez da izan liburuaren genero-sailkapena edo taxonomian zentratzea, ezpada kontakizuna eraikitzeko elementuen azterketa eta horien zergatian sakontzea. Hori horrela, azterketa honen xedea intimitateari buruzko aurreiritziak eta falaziak azaltzea eta intimitatearen idazketa aztertzeke eta lantzeko bidean erreminta analitikoak eskaintzea izan da, azalpena *Kristalezko begi bat* liburuaren bitartez lurreratuta.

6. ERREFERENTZIAK

- Ahmed, S. (2015). *La política cultural de las emociones* (itzul. C. Olivares Mansuy). Universidad Nacional Autónoma de México. (Jatorrizko obra 2004an argitaratua)
- Alberca, M. (2007). *El pacto ambiguo: de la novela autobiográfica a la autoficción*. Biblioteca Nueva.
- Arendt, H. (2021). *La condición humana* (itzul. R. Gil Novales). Paidós. (Jatorrizko obra 1985ean argitaratua)
- Arfuch, L. (2005). Cronotopías de la intimidad. In L. Arfuch (arg.), *Pensar este tiempo: espacios, afectos pertenencias* (237.-290. or.). Paidós.
- Azpeitia, L. (2016). Autofikzioa euskal literaturan [Gradu-amaierako lana, UPV/EHU]. ADDI. <http://hdl.handle.net/10810/21205>
- Bajtin, M. (1989). *Teoría y estética de la novela*. Alfaguara.
- Barthes, R. (2025). *Dolu-egunerokoa* (itzul. D. Sarriugarte). Katakarak. (Jatorrizko obra 2009an argitaratua)
- Bejar, H. (1988). *El ámbito íntimo: privacidad, individualismo y modernidad*. Alianza Editorial.
- Bejar, H. (1989). Individualismo, privacidad e intimidad: precisiones y andaduras. In C. Castilla del Pino (arg.), *De la intimidad* (33.-58. or.). Editorial Crítica.
- Berlant, L. (1999). Sexo en público. *Fractal*, 12, 91-120. <https://www.mxfractal.org/F12berla.html>
- Berlant, L. (2020). Intimidación (itzul. J. Kratje & M. Szurmuk) *Revista Transas, Letras y Artes en América Latina*, UNSAM. <https://www.revistatransas.com/2020/07/16/intimidacion/> (Jatorrizko obra 1998an argitaratua)
- Borda, I. (2013). Intimitatea zartagailu. *Literaturaren Teoria eta Literatura Konparatua Aldizkaria*, 9, 42-55. http://www.452f.com/pdf/numero09/09_452f-mono-itxaro-borda-orgnl.pdf
- Camps, V. (1989). La reconstrucción de lo público y lo íntimo. In C. Castilla del Pino (arg.), *De la intimidad* (59.-76. or.). Editorial Crítica.
- Casas, A. (2014). *El yo fabulado: nuevas aproximaciones críticas a la autoficción*. Iberoamericana.
- Castilla del Pino, C. (1989). Público, privado, íntimo. In C. Castilla del Pino (arg.), *De la intimidad* (25.-32. or.). Editorial Crítica.
- Catelli, N. (2007). *En la era de la intimidad. Seguido de: El espacio autobiográfico*. Beatriz Viterbo editora.

- Egaña, I. (2014). *Izen gabe denaz: euskal literatur kritika hedabideetan: hogeita hamar urte hedabideetako euskal literatur kritikan* [Doktore-tesia, UPV/EHU]. ADDI. <http://hdl.handle.net/10810/35036>
- Egaña, I. (2021). Egiletasuna eta gorputza kritika feministaren argitan: Miren Agur Meaberen *Kristalezko begi bat* nobelaren irakurketa bat. *Fontes Linguae Vasconum*, 132, 375-402. <https://doi.org/10.35462/flv132.5>
- Ernaux, A. (2024). *Idazketa labana bat da* (itzul. L. Lakasta). Katakarak. (Jatorrizko obra 2003an argitaratua)
- Gurrutxaga, A. (2022). Amaia Lasa Alegriari elkarrizketa. *Jakin*, 250, 11-54.
- Lejeune, P. (1991). El pacto autobiográfico. *Anthropos: Boletín de Información y Documentación*, 29, 47-62.
- Luna, M.T. (2007). La intimidad y la experiencia en lo público. *Revista Latinoamericana de Ciencias Sociales, Niñez y Juventud*, 5(1), 0-15. <https://doi.org/10.11600/rlcsnj.5.1.298>
- Luque, A. (2018). La construcción del espacio íntimo en el diario. *Revista Signa*, 27, 745-767. <https://doi.org/10.5944/signa.vol27.2018.18828>
- Meabe, M.A. (2013). *Kristalezko begi bat*. Susa.
- Mintegi, L. (1987). Emakume-literatura: zer da eta zertan da. *Jakin*, 45, 7-23. <https://jakin.eus/show/b99be6ec06f8c7b0cf2e7bace816d2f4b9c06830>
- Morales, A. (2013, apirilaren 11). Erantzuna ["Eragozpenak" post-ean, 2]. *Armiarma: Literatura Sarean*. <https://kritikak.armiarma.eus/?p=5792>
- Pardo, J.L. (1996). *La intimidad*. Pre-textos.
- Pascua, M. (2021). Mujeres a la vista: género e inscripción autorial en "Un ojo de cristal", de Miren Agur Meabe. *Estrategias de Género y Posturas Autorales en el Campo Literario Actual*, 9(2), 343-359. <https://doi.org/10.37536/preh.2021.9.2.839>
- Rodriguez, E. (2019). *Idazleen gorputzak: egiletasuna ezbaian literaturaren joko-ze-laian*. Susa.
- Russ, J. (2018). *Cómo acabar con la escritura de las mujeres* (itzul. G. Fortún). Barret, Dosbigotes. (Jatorrizko obra 1983an argitaratua)
- Toro, V. (2017). "Soy simultaneo": el concepto poetológico de la autoficción en la narrativa hispánica. Iberoamericana.
- Torras, M. (2019). Cuando el cuerpo de la autora traza la poética emocional del corpus. *Un ojo de cristal*, de Miren Agur Meabe. In R. Spiller, A. Calderón Puerta, K. Moszczyńska-Dürst (arg.) *Extremas. Figuras de la felicidad y la furia en la producción cultural ibérica y ibericoamericana del siglo XXI* (27.-46. or.). Peter Lang.
- Zabala, J.L. (2013, maiatzaren 26a). Intimitea baliotsuagoa da zerbait sortzeko lehengai denean. *Berria*. https://www.berria.eus/kultura/intimitea-baliotsuagoa-da-zerbait-sortzeko-lehengaia-denean_1074846_102.html
- Zaldua, I. (2013, apirilaren 9a). Eragozpenak. *Armiarma: Literatura Sarean*. <https://kritikak.armiarma.eus/?p=5790>
- Zaldua, I. (2014, irailaren 11). Autofikzioaren kontrako manifestua. *Oharrak & Hondarrak: Iban Zalduaren Kontuak*. <https://ibanzaldua.wordpress.com/2014/09/11/autofikzioaren-aurkako-manifestua/>

